

N:o 47.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen, angående delning af Hernösands stift; gifven Stockholms slott den 17 mars 1893.

Under åberopande af bilagda statsrådsprotokoll öfver ecklesiastik-ärenden för denna dag vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att medgifva:

att Vesterbottens och Norrbottens län må från den 1 januari 1895 fränkiljas Hernösands stift för att bilda ett särskildt stift.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

G. F. Gilljam.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 17 mars 1893.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena grefve LEWENHAUPT,
Statsråden: friherre VON ESSEN,
friherre ÅKERHIELM,
ÖSTERGREN,
GROLL,
WIKBLAD,
GILLJAM,
friherre RAPPE,
CHRISTERSON.

Departementschefen, statsrådet Gilljam yttrade:

Redan länge har det visat sig önskvärdt, att Hernösands stift, omfattande mera än hälften af rikets areal, måtte blifva deladt i tvenne. Behofvet häraf har år efter år gjort sig alltmer kännbart; och frågan om stiftets delning är hos Eders Kongl. Maj:t anhängiggjord genom en af kyrkomötet den 29 september 1888 aflåten underdånig skrifvelse.

I sagda skrifvelse anhåller kyrkomötet, det tacktes Eders Kongl. Maj:t låta företaga den utredning och de åtgärder, som för delningens genomförande kunde pröfvas erforderliga. Öfver denna framställning hafva

kammarkollegium och statskontoret, efter nådig remiss, infordrat underdåniga utlåtanden ej mindre af domkapitlet i Hernösand än äfven af Eders Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Vesternorrlands, Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens län; och sedan kollegierna, med öfverlemnande af de sålunda infordrade yttrandena, för egen del afgifvit underdånigt utlåtande, anhåller jag att nu få till Eders Kongl. Maj:ts nådiga pröfning anmäla detta ärende.

Beträffande de förhållanden, hvilka göra den ifrågasatta delningen erforderlig, får jag, med ledning af den i ärendet förebragta utredning, anmärka följande.

Hernösands stift, som omfattar rikets fyra nordligaste län, har en ytvidd af 236,657 kvadratkilometer, under det hela rikets omfattar 433,000 kvadratkilometer, upptagande således Hernösands stift ett område betydligt större än alla de andra stiftens tillsammans, medan det i afseende å kommunikationer är mindre lyckligt lottadt än något af de öfriga. Dess folkmängd uppgick den 31 december 1890 till 536,833 personer. Allenast Lunds stift kan uppvisa en högre folkmängdssiffra. Folkökningen fortgår inom de trakter, som omfattas af Hernösands stift, mycket hastigare än i mellersta och södra Sverige. Under perioden 1881—1890 ökades befolkningen inom nämnda stift med 86,778 personer eller med 19,28 procent, medan procenten för folkökningen uti hela riket utgjorde 4,80 samt uti hela riket utom Hernösands stift 3,22. Med afsende å pastoratens antal öfverträffa endast fem af de öfriga stiftens Hernösands; och det är påtagligt, att antalet pastorat skall inom Hernösands stift tillväxa fortare än inom öfriga stift, beroende på dervarande pastorats stora utsträckning och behovet af deras delning. Medelarealen af ett pastorat är inom Hernösands stift 2,191 kvadratkilometer, för lappmarkspastoraten uppgår medelarealen till mer än tredubbelt denna siffra, för pastoraten i kustlandet till mer än hälften deraf. Inom andra stift är medelarealen af ett pastorat högst 403 kvadratkilometer, lägst 60 kvadratkilometer, för hela riket utgör pastoratens medelareal 318 kvadratkilometer. Beträffande undervisningsanstalterna är antalet allmänna läroverk och folkskolelärareseminarier samt vid dem anställda ordinarie lärare endast inom ett stift större än inom Hernösands, och af hela antalet folkskolor inom riket utgöra de till sistnämnda stift hörande 9,7 procent eller icke obetydligt mer än medelsiffran för samtliga stiftens, 8,3 procent. En för Hernösands stift egen domlig svårighet erbjuder vården om kyrka och skola i lappmarken och finnbygden med deras af språkförhållanden och andra omständigheter betingade egendomliga organisation. Genom de långa och besvärliga resorna för visitation i pastoraten och inspektion af läroverken inskränkes dessa

vigtiga förrättningars antal, så att äfven med bästa vilja och förmåga hos biskopen stiftet icke kan erhålla den tillsyn, som kräfves af såväl lag som det faktiska behovet. Hvad göromålen i domkapitlet beträffar hafva dessa, efter hvad domkapitlets utlåtande gifver vid handen, på senaste åren tillvuxit i sådan grad, att det domkapitlets ledamöter åliggande arbete upptagit flerdubbelt längre tid än den minskning af två timmar i veckan i undervisningsskyldighet, som läroverksstadgan medgifver de lärare, hvilka tillika äro domkapitelsledamöter, hvarjemte expeditionens tjänstemän endast med stor ansträngning hunnit fullgöra sina åligganden.

Nu anförda omständigheter synas mig uppenbart ådagalägga, att en delning af Hernösands stift är af verkligt behof påkallad. Också hafva samtliga de myndigheter, som i ärendet yttrat sig, samstämmigt förordat en dylik åtgärd.

Beträffande sättet för delningen hafva domkapitlet och öfriga vederbörande tillstyrkt, att Vesterbottens och Norrbottens län skulle afskiljas för att bilda det nya stiftet. Detta senare skulle då få en areal af 161,234 kvadratkilometer med 227,567 invånare, 43 pastorat, 2 högre och 3 lägre allmänna läroverk samt ett folkskolelärarinneseminarium, hvaremot det gamla stiftet efter delningen komme att omfatta 75,423 kvadratkilometer med 309,218 invånare, 65 pastorat, 3 högre och 1 lägre allmänt läroverk samt ett folkskolelärareseminarium. Genom en dylik delning skulle visserligen det nya stiftet få något mindre folkmängd och antal pastorat än det återstående gamla stiftet, men detta förhållande komme, såsom jemväl af domkapitlet anmärkts, att väsentligen motvägas af den större arealen och de svårare kommunikationerna samt icke minst deraf, att handläggningen af alla finska och de allra flesta lappska ärenden skulle tillkomma det nya stiftets styrelse. Härjemte har framhållits, helt visst med skäl, hurusom det skulle medföra större enkelhet och reda i flera afseenden, att gränsen mellan stiften sammanföle med länsgränsen, helst derigenom äfven vunnas en billig jemkning i afseende på areal och folkmängd, då deremot en delning efter endera af dessa grunder skulle göra det ena stiftet i ettdera hänseendet alltför stort i förhållande till det andra. Om stiftsdelningen på föreslaget sätt genomfördes, skulle deraf föranledas en mindre ändring i nu bestående kontraktsindelning. Ångermanlands nordöstra kontrakt omfattar nemligen för närvarande, utom socknar i Vesternorrlands län, jemväl Nordmalings och Bjurholms socknar i Vesterbottens län och skulle alltså, med sin nuvarande sammansättning, komma att tillhöra båda stiften, till förekommande af hvilken oegentlighet nämnda båda församlingar kunde förenas med närmaste kontrakt inom Vesterbottens län.

Lämpligaste platsen för den nya stiftsstyrelsen synes vara Luleå.

Genom styrelsens förläggande till en residensstad komme samarbetet mellan den kyrkliga och världsliga myndigheten att underlättas; och af de två residensstäder, som skulle komma att tillhöra det nya stiftet, är Luleå den mest centralt belägna, hvarförutom sagda stad torde inom kort icke blott komma i lätt förbindelse med den södra delen af stiftet utan äfven gå en ganska betydande utveckling till mötes. Härtill kommer, på sätt jemväl i de underdåniga utlåtandena framhållits, att Luleå ligger vida närmare än Umeå till de finsktalande församlingarna och de flesta lapparnes hemvist.

Beträffande det nya domkapitlets sammansättning tillåter jag mig i underdånighet erinra derom, att enligt det förslag till lag om stiftsstyrelse, som Eders Kongl. Maj:t i nådig proposition den 10 nästlidne februari föreslagit Riksdagen att antaga, stiftsstyrelsen inom hvarje stift skall utöfvas dels af biskop, dels af ett domkapitel, bestående af fem ledamöter, nemligen biskopen såsom ordförande, domprost, der sådan finnes, såsom vice ordförande, en af Konungen utnämnd stiftssekreterare samt två af Konungen för fem år i sänder förordnade ledamöter, dels ock af biskopen med biträde af stiftssekreteraren såsom föredragande, men med biskopen ensam tillkommande beslutanderätt. Skulle berörda lagförslag icke af Riksdagen antagas, synes någon annan anordning i fråga om det nya domkapitlets sammansättning icke böra ifrågasättas än den, som för närvarande gäller för öfriga domkapitel. I sådant afseende har domkapitlet i Hernösand föreslagit, att det nya domkapitlet i Luleå skulle bestå af, förutom biskop, sex lektorer vid Luleå läroverk. Då för närvarande allenast fem lektorsbefattningar finnas vid sagda läroverk, skulle för ändamålet erfordras inrättande af ytterligare en lektorstjänst derstädes. I afseende härå synes emellertid följande vara att erinra. I kongl. förordningen den 11 februari 1687 om rättegång i domkapitlen § 1 föreskrifves, att i stiftsstäder, der icke akademier äro, biskopens ordinarie assessores skola vara kyrkoherden uti domkyrkan och lectores. Enligt denna föreskrift borde, derest Luleå blefve stiftsstad, kyrkoherden i Luleå stad ingå såsom ordinarie ledamot i domkapitlet. Vidare kan anmärkas, att enligt kongl. brefvet till Linköpings konsistorium den 7 juni 1834, jemfördt med kongl. brefvet till samtliga konsistorierna den 15 juli 1752 och kongl. resolutionen den 11 mars 1806, domkapitel synes vara beslutmessigt, då fyra ledamöter äro tillstädes, hvilka äro om beslutet ense, eljest då fem ledamöter äro närvarande. Någon ökning af lektorernas antal vid Luleå läroverk synes fördenskull icke vara erforderlig med hänsyn till det blifvande domkapitlets sammansättning. För fall af vakanser eller annat uppkommet förfall för de ordinarie ledamöterna anvisar ofvanberörda paragraf af rätte-

gångsordinantien utvägen att genom adjunktion af dertill lämpade män göra kapitlet fulltaligt.

För ernående af Hernösands stifts delning enligt de grunder, dem jag nu angifvit, erfordras såväl Riksdagens som allmänna kyrkomötets medverkan. I 4 § af presterskapets privilegier är stadgadt, bland annat, att alla biskopar skola oförändradt njuta och behålla efter gammal häfd sina biskopsstift. Frågan om förändrad stiftsindelning, vare sig i allmänhet eller i ett särskildt fall, måste fördenskull behandlas i den ordning 114 § regeringsformen föreskrifver, och således sjelfva spörjsmålet, huruvida Vesterbottens och Norrbottens län må frånskiljas Hernösands stift för att utgöra eget stift, underställas så väl Riksdagens som kyrkomötets godkännande. Vidare påkallas, för delningens genomförande, ändring i kongl. förordningen den 16 november 1863 angående allmänt kyrkomöte. Förslag till dylik ändring tillkommer det icke mig att för Eders Kongl. Maj:t framlägga, men lärer sådant förslag, derest Eders Kongl. Maj:t nu besluter nådig framställning enligt nyssnämnda paragraf af regeringsformen beträffande stiftets delning, komma att af statsrådet och chefen för justitiedepartementet underställas Eders Kongl. Maj:ts pröfning för att derefter föreläggas Riksdagen och kyrkomötet till godkännande. Slutligen erfordras framställning till Riksdagen om anvisande af medel till bestridande af de med stiftsdelningen förenade kostnader.

Hvad angår dessa kostnader lärer proposition med förslag till definitiv stat för den ifrågakända nya stiftsstyrelsen i Luleå ej lämpligen kunna till detta års riksdag aflåtas. Liksom den af Eders Kongl. Maj:t föreslagna nya organisation af stiftsstyrelserna torde nemligen delningen af Hernösands stift ej kunna träda i verkställighet förr än med år 1895, och kostnadsfrågan ställer sig dessutom väsentligen olika, allt efter som den föreslagna omorganisationen af domkapiteln varder godkänd eller ej. För de omständigheter, hvilka för kostnadsfrågan äro bestämmande, bör jag dock här redogöra, på det förslagens finansiella innebörd må kunna bedömas; och torde jag härutinnan få anföra följande.

I fråga om sättet att bereda skälig löneinkomst åt biskopen i det nya stiftet lärer icke böra ifrågasättas, att åt honom skulle på lön anslås något prebendepastorat, utan synes lämpligast, att en bestämd kontant lön åt honom anvisas. Genom nådiga brefvet den 15 juni 1861 angående reglering af biskoparnes löner hafva dessa löner i de särskilda stiftens bestämts från 16,000 till 10,000 kronor, deribland för biskopen i Hernösand till 12,000 kronor. Då, enligt hvad Hernösands domkapitel uttalat, hvart och ett af de två stift, i hvilka Hernösands stift skulle delas, för sin behöriga vård komme att kräfva å stiftsstyrelsens sida fullt upp så mycket arbete

som de flesta större stift inom det öfriga riket, synes, i enlighet med hvad jemväl kammarkollegium och statskontoret hemställt, lönen åt biskopen i det nya stiftet icke lämpligen böra sättas lägre än lönen åt biskopen i Hernösands odelade stift, eller 12,000 kronor, hvartill borde komma särskild hyresersättning, som enligt mom. 2 af de genom nådigt bref den 15 juni 1861 fastställda grunder för reglering af biskoparnes löner skall till biskop, der biskopshus ej finnes, utgå med belopp ej öfverstigande 1,500 kronor.

Medel till denna lön och hyresersättning torde kunna bekommas ur biskopslöneregleringsfonden, hvilken uppkommit genom inkomster, som afskilts från vissa biskopslöner och bestämts till jemnande af andra. Vid 1892 års slut egde denna fond en behållning, som beräknats uppgå till 412,467 kronor 99 öre. Inkomsterna under år 1892 hade uppgått till mera än 46,400 kronor, deraf ränta och kapitalvinst 16,133 kronor 47 öre. De till utgående från fonden anvisade årliga utgifter till lönefyllnad åt åtskilliga biskopar m. m. utgöra tillsammans 24,210 kronor 49 öre. Vid sådant förhållande och då den reglering af prebendepastoraten, hvarom föreskrift i åberopade nådiga bref af den 15 juni 1861 meddelats, nu mera blifvit fullständigt genomförd, och biskopslöneregleringsfonden alltså icke kommer att för detta ändamål drabbas af ytterligare utgifter utöfver de redan nu utgående, synes fonden väl tåla den utgift, som för ifrågavarande ändamål kan påfordras.

Hvad härefter angår ledamöterna i det nya domkapitlet, tillåter jag mig att, för den händelse det af Eders Kongl. Maj:t framlagda förslaget till lag om stiftstyrelse vinner Riksdagens bifall, i afseende å ledamöternas ersättning åberopa hvad jag derom anført till statsrådsprotokollet den 10 nästlidne februari, hvarvid jag, beträffande särskildt stiftssekreterarens aflöning, uttalade den mening, att sagda aflöning skäligen syntes böra utgå med ett belopp af 5,500 kronor, deraf 4,000 kronor lön och 1,500 kronor tjänstgöringspenningar, med ett ålderstillägg å lönen efter tio år af 500 kronor. Derest åter sagda förslag icke kommer att bifallas, och följaktligen den tillärnade nya stiftsstyrelsen skulle komma att anordnas enligt nu gällande bestämmelser för domkapitlens sammansättning, kan ifrågasättas, huruvida icke kyrkoherden i Luleå stadsförsamling och de nuvarande lektorerna vid läroverket, hvilka icke mottagit sina befattningar med skyldighet att tjänstgöra i domkapitel, borde erhålla särskild godtgörelse för det ökade arbete, som ett ledamotskap i domkapitlet skulle för dem medföra, och hvilket för lektorerna icke i afsevärd mån kan anses uppvägas af den förminskning i antalet undervisningstimmar, som enligt 13 § i gällande läroverksstadga skulle medgifvas dem såsom domkapitlets leda-

möter. I infortrade yttranden från nuvarande kyrkoherden i Luleå stadsförsamlings pastorat O. A. Wester äfvensom från nuvarande lektorerna i kristendom och filosofisk propedeutik, i historia och modersmålet samt i matematik och fysik vid nämnda läroverk — de tvenne öfriga lektorerna åtnjuta tjänstledighet för sjukdom — hafva dessa förklarar sig villiga att inträda såsom ledamöter i det tillämnade domkapitlet, utan att ifrågasätta särskild ersättning härför, kyrkoherden Wester under uttalande af den förhoppning att de presterliga krafter, som erfordrades för församlingssvården inom pastoratet, måtte så ordnas att densamma icke behöfde lida intrång af kyrkoherdens domkapitelsgöromål. Någon annan kostnad för godtgörelse åt ledamöterna i det tillämnade domkapitlet torde således, under antagande att den föreslagna lagen om stiftsstyrelse icke kommer till stånd, icke blifva erforderlig, än den jemförelsevis mindre betydande ersättning, som komme att utgå till de personer, hvilka, enligt hvad jag förut nämnt, skulle vid vakanser eller annat förfall för de ordinarie ledamöterna inträda såsom adjungerade ledamöter i kapitlet.

Deremot måste för det nya domkapitlets expedition i hvarje fall kostnader blifva oundvikliga, dels, derest merberörda förslag till lag om stiftsstyrelse icke vinner godkännande, åt en konsistorienotarie, dels i hvarje fall till aflönande af amanuens och nödigt vaktmästarebiträde vid domkapitlet samt till hyra af sessions- och expeditionslokaler för domkapitlet äfvensom till bestridande af andra för dess expedition nödiga utgifter.

Såsom jag i mitt förut återopade anförande till statsrådsprotokollet den 10 nästlidne februari närmare utvecklade, kan, derest åsyftad omorganisation af stiftsstyrelserna icke kommer till stånd och följaktligen konsistorienotariebefattningarna framgent skola bibehållas, en lönereglering för dessa tjänster icke längre undanskjutas.

Under nämnda förutsättning och i afbidan på att ett allmänt ordnande af konsistorienotariernas löneinkomster varder åvägabragt, synes aflöningen för en blifvande konsistorienotarie vid domkapitlet i Luleå böra så ordnas, att han, utöfver de inkomster, som enligt nu gällande grunder för konsistorienotariernas aflöning utgå från Vesterbottens och Norrbottens län till notarien vid Hernösands domkapitel och som efter stiftets delning borde öfverflyttas till den förre, finge sig tillerkändt, att utgå tillsvidare, ett skäligen anslag af statsmedel såsom arfvode.

Till ledning vid bestämmandet af detta arfvode hafva från domkapitlet i Hernösand infordrats uppgifter beträffande omförmälda från Vesterbottens och Norrbottens län inflytande inkomster för konsistorienotarien i Hernösands stift; och framgår af dessa uppgifter, att dennes ifrågavarande inkomster utgjort:

lösen för fullmakter under åren 1885—1890 i medeltal för år	kronor	548: 85
inkomster af tvenne årliga kollektor, jemlikt nådiga brefvet den 1 september 1730, i medeltal för åren 1886—1890	»	168: 06
provision af kollektmedel, hvilken uppgifves vara temligen lika för alla år	»	189: 02
provision af lägenheter, som stått lediga för presterskapets enke- och pupillkassas räkning, i medeltal under åren 1886—1890	»	566: 43
annan expeditionslösen under år 1890	»	98: —
		Summa kronor 1,570: 36.

Enär emellertid provisionen för de lägenheter, som för presterskapets enke- och pupillkassas räkning stå lediga, årligen minskas, har domkapitlet ansett att vid bestämmande af konsistorienotariens i Luleå aflöning samma inkomster ej böra beräknas till högre belopp än 1,200 kronor för år. Då jemväl ett till konsistorienotarien vid Hernösands domkapitel utgående belopp af 300 kronor, utgörande arfvode för notariens bestyr med Lappmarks ecklesiastikverks angelägenheter, syntes domkapitlet böra öfverflyttas på konsistorienotarien i det nya stiftet, har domkapitlet beräknat sammanlagda beloppet af de inkomster, som från konsistorienotarien vid Hernösands domkapitel borde öfvergå till konsistorienotarien vid Luleå domkapitel, till 1,500 kronor.

Den aflöning, som derutöfver skäligen borde tillkomma sistnämnde notarie, har af domkapitlet föreslagits till 3,000 kronor om året; och anser äfven jag, att detta belopp lämpligen kunde tills vidare bestämmas såsom arfvode åt notarien jemte omförmälda, till 1,500 kronor beräknade särskilda inkomster, som förut tillkommit konsistorienotarien i Hernösand.

Vidkommande derefter amanuensen och vaktmästaren, synas de arfvoden, som torde böra dem tillerkännas, till dess den för konsistorie-amanuenserna och domkapitlens vaktbetjente i lika mån som för konsistorienotarierna erforderliga lönereglering kommit till stånd, kunna bestämmas till ungefär enahanda belopp, hvartill amanuensens och vaktmästarens vid domkapitlet i Hernösand inkomster under de senaste åren uppgått, nemligen för amanuensen 1,600 kronor och för vaktmästaren omkring 500 kronor jemte bostad och vedbrand.

Beträffande slutligen öfriga kostnader för det blifvande domkapitlets expedition har domkapitlet i Hernösand beräknat samma kostnader till följande belopp:

hyra för sessions- och expeditionslokal samt bostad för vaktmästaren	kronor 1,500: —
andra för expeditionen nödiga årliga utgifter	» 600: —
anskaffande af möbler, kassaskåp, andra nödiga inventarier, böcker, kartor m. m., för en gång	» 3,500: —.

I sammanhang med nu omnämnda beräkning af kostnaden för den nya stiftsstyrelsens i Luleå expedition har domkapitlet i Hernösand hemställt, att, i den mån genom stiftsdelningen inkomster skulle komma att frångå tjänstemännen vid domkapitlets i Hernösand expedition och öfverflyttas till tjänstemännen vid det föreslagna nya domkapitlet, ersättning måtte de förra härför beredas. Härvid måste visserligen å ena sidan tagas i betraktande, att desse tjänstemäns arbete komme att blifva i väsentlig mån minskadt genom stiftsdelningen, men å andra sidan äfven hänsyn tagas dertill, att deras arbete hittills varit öfver höfvan betungande och att de med deras befattningar förenade löneinkomster äro så knappa, att endast med beräkning af de inkomster, hvilka för närvarande af dem åtnjutas, duglige innehafvare till samma befattningar torde kunna erhållas. Med afseende härå synes mig den ersättning, som, till dess ny reglering för tjänstemän och vaktbetjente vid rikets samtliga domkapitel må komma till stånd, bör beredas nuvarande innehafvarne af ifrågavarande befattningar för den minskning i inkomster, som till följd af stiftsdelningen skulle drabba dem, icke böra sättas i väsentlig mån lägre än dessa inkomster.

Den öfversigt jag nu lemnat, torde utvisa, att stiftsdelningen låter sig verkställa för en kostnad, som, i betraktande af de stora fördelar, den nya anordningen skulle medföra för kyrka och skolväsende inom den nordligare hälften af vårt land, ingalunda kan anses betydande. Då af skäl, som jag förut anfört, den definitiva regleringen af utgifterna för den nya stiftsstyrelsen icke lämpligen kan göras till föremål för beslut af innevarande års Riksdag, får jag för närvarande, under erinran om hvad jag anfört derom att sjelfva delningsfrågan i och för sig lärer böra behandlas i den ordning, 114 § regeringsformen angifver, underdånigst hemställa, det täcktes Eders Kongl. Maj:t föreslå Riksdagen medgifva,

att Vesterbottens och Norrbottens län må från den 1 januari 1895 fränskiljas Hernösands stift för att bilda ett särskildt stift.

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt, deruti statsrådets öfriga ledamöter instämde, tacktes Hans Maj:t Konungen i nåder bifalla; och skulle proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilagan till detta protokoll utvisar.

Ex protocollo

Edward Bäcklin.
